

**Koncepce rozvoje knihoven v České republice
na léta 2017–2020**

Obsah

Postavení knihoven v informační společnosti

SWOT analýza současného stavu systému knihoven České republiky

Struktura návrhové části

Vize pro rok 2020

Prioritní oblasti k zajištění budoucího rozvoje knihoven

1. Knihovny ve virtuálním prostředí
2. Knihovny jako otevřená vzdělávací, kulturní, komunitní a kreativní centra
3. Budování knihovnických fondů a informačních zdrojů
4. Trvalé uchování tradičních knihovnických dokumentů
5. Výstavba knihoven, podpora infrastruktury ICT v knihovnách
6. Systém hodnocení a marketing veřejných knihovnických a informačních služeb
7. Vzdělávání pracovníků knihoven
8. Knihovny jako vědecko-výzkumné instituce

Vyhodnocování plnění Konceptce

Použité zkratky

Přílohy:

- 1) Implementace Konceptce rozvoje knihoven ČR na léta 2017–2020
- 2) Plnění priorit a opatření Konceptce rozvoje knihoven v České republice na léta 2011–2015

Postavení knihoven v informační společnosti

Knihovny provázejí civilizace v jejich historických proměnách. Knihovny v 21. století působí ve světě informační hojnosti, v době, kdy skončil jejich monopol na informace. Přesto neubývá jejich uživatelů a podstata jejich tradiční činnosti v modu knihovna-půjčovna získává novou kvalitu, jakkoli i tradiční služby založené na zprostředkování dokumentů zaznamenaly dramatický vývoj. Proto knihovny nabízí každému, kdo projeví zájem, orientaci ve světě příležitostí i nejistot, a to bez ohledu na formu, kterou jsou znalosti prezentovány a uchovávány.

Kvalita života v komunitě je často podmíněna schopností pracovat se změnami životních podmínek. Právě knihovny jsou pro hledání cest a řešení ideálním prostředím pro jednotlivce i pro skupiny. Zachovaly si vysoký stupeň společenské důvěry jako bezpečné, nediskriminační prostředí, kde je možné nalézt informace, znalosti, orientaci a zažít setkávání, sdílení i relaxaci. Knihovny poskytující veřejné knihovnické a informační služby (dále „VKIS“) jsou ve smyslu knihovního zákona¹ vnímány jako veřejné² a tvoří systém knihoven³. V předkládané Koncepci rozvoje knihoven v ČR na léta 2017–2020 se nerozlišují jednotlivé typy knihoven s tím, že popisované principy a programové priority jsou společné většině z nich. Nevylučuje to ovšem možnost následné přípravy dílčích strategií pro určitý typ knihoven kvůli bližší specifikaci jejich specifických služeb v určitém časovém horizontu.

Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017–2020 (dále „Koncepce“) pracuje s vyhodnocením silných i slabých stránek činnosti knihoven, pojmenovává rizika ohrožující systém knihoven při nedostatečné reflexi proměňující se společenské objednávky a aktivně využívá potenciálu příležitostí, které před knihovnami stojí.

Dnes již je samozřejmé pojetí knihovny jako místa práce s tištěnými i elektronickými dokumenty a zdroji za využití špičkových technologií. Právě toto spojení principů je jedním ze základních nástrojů udržitelného rozvoje knihoven. Příprava národní digitální platformy a tvorba dílčích produktů usnadňujících poskytování služeb a také snaha o legislativní zakotvení celého procesu získávání, uchovávání a zpřístupňování digitálních dokumentů ve vysokém standardu a dlouhodobé kvalitě jsou nutnou podmínkou synergického spojení tradiční podoby knihoven a chytrého využití technologií.

Rozvoj a rozšíření chápání základních funkcí knihoven je dnes činí otevřenými vzdělávacími, kulturními, komunitními a kreativními centry v každém prostředí, kde působí. Pro takové pojetí knihoven je třeba překonat hrozbu rizik spočívajících v nevyrovnané úrovni podpory knihoven jak v různých rezortech, tak na úrovni jednotlivých stupňů veřejné správy nebo regionů. Důvodem nedostatečné podpory může být to, že se doposud nepodařilo dostatečně ukotvit v obecném povědomí skutečnost, že knihovna veřejné prostředky nejen spotřebovává, ale zároveň produkuje počitatelné společenské blaho, násobně převyšující prostředky vložené. Je reálnou součástí komunitní infrastruktury, tedy občanského vybavení naprosté většiny měst a obcí či zázemí odborných komunit.

Neměnným zadáním pro knihovny zůstává práce s dokumenty a informačními zdroji v tištěné i elektronické podobě. Toto jádro stále široce využívaných služeb knihoven je nutné

¹ Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, v platném znění (knihovní zákon)

² Poskytují ve smyslu § 2 knihovního zákona způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu veřejné knihovnické a informační služby a jsou zapsané v evidenci knihoven, vedené Ministerstvem kultury dle § 5 knihovního zákona.

³ Systém knihoven definovaný v § 3 knihovního zákona tvoří Národní knihovna České republiky, Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, Moravská zemská knihovna v Brně, zřízené Ministerstvem kultury, krajské knihovny, zřízené příslušným orgánem kraje, základní knihovny, zřízené příslušným orgánem obce, specializované knihovny, zřízené dalšími subjekty.

dlouhodobě budovat, spravovat, zpřístupňovat a uchovávat na národní i lokální úrovni ve všech formách, které jsou efektivní. V této oblasti Koncepce velmi přesně pojmenovává, co je k naplnění tohoto cíle potřeba; klíčovými slovy zde jsou: efektivita, spolupráce, spolehlivost a přístupnost.

Prostor knihoven, jejich funkční modely a zařízení jsou zásadní součástí předpokladů pro poskytování kvalitních služeb. Důležitá je rovněž aktivní spolupráce knihoven s MK ČR a dalšími rezorty, které mohou otevřením dotačních programů i pro knihovny významně ovlivnit kvalitu nabídky jejich služeb. Spolehlivé řešení vybavení technologiemi a jejich obnova v knihovnách je stejně významná jako vybudování a činnost metodických center, která sjednocují postupy a nastavují standardy na celostátní úrovni.

Knihovny v 21. století zajišťují kontinuitu zpřístupňování dokumentů a informací, vzdělávání, četby a čtenářství, setkávání lidí a myšlenek. Zároveň však nabízejí nové formy služeb, které ne vždy jsou veřejnosti dostatečně známé, které si lidé doposud s knihovnami nespojují. Proto je v dalším období nezbytné sledovat dva neoddelitelné principy: efektivitu činnosti knihoven a marketing jejich služeb. Představa o tom, že všechny knihovny jsou stejně kvalitní a že o knihovnách každý ví, a proto je není nutné prezentovat, je dávno překonaná. Sledování trhu volného času, rozvoj celoživotního vzdělávání prostřednictvím knihoven, počítání návratnosti veřejných prostředků investovaných do knihoven jsou formy práce nutné podporované tvorbou celostátních metodik.

Profese knihovníka není definována v knihovním zákoně, je však ukotvena v Národní soustavě povolání a v Národní soustavě kvalifikací. Kvalitní profesní příprava na oborových školách doplněná systémem celoživotního profesního vzdělávání spojená s adekvátním systémem odměňování je nezbytností pro udržení schopnosti knihovníků dostát nárokům profese a obstát ve službách veřejnosti.

„Knihovny byly, jsou a budou“ je jeden z často tradovaných mýtů. Se samozřejmostí vnímaná existence knihoven poskytujících veřejné knihovnické a informační služby by byla významně ohrožena, pokud by pro knihovny neexistovala společenská objednávka a zároveň podpora a pokud by zároveň ony samy nedokázaly vnímat aktuální zadání a nabízet perspektivní řešení společenských potřeb. Prioritní oblasti předkládané Koncepce dokazují, že knihovny společenskou objednávku vnímají a jsou připravené ji plnit. Knihovny, uživatelé a politici společně tvoří vize a využívají příležitostí, které jim tyto nové vize nabízejí.

SWOT analýza současného stavu systému knihoven v České republice

Silné stránky

1. Garance svobodného přístupu k informacím, poskytování nezávislých veřejných služeb, které jsou v zásadě bezplatné a jsou poskytovány způsobem zaručujícím přístup všem bez rozdílu
2. Vnímání knihoven veřejností jako spolehlivých, důvěryhodných a bezpečných institucí; setrvalost zájmu veřejnosti o využívání služeb knihoven, vysoký počet fyzických i virtuálních návštěvníků
3. Existence rozsáhlé sítě všeobecných a specializovaných knihoven zajišťujících dostupnost VKIS
4. Existence základních právních předpisů a doporučení, včetně mezinárodních, vymezujících VKIS
5. Existence dlouhodobě budovaných strukturovaných fondů historických a konzervačních fondů domácích i zahraničních dokumentů
6. Existence fyzických prostor, jejich vybavení, profesionální personál, jeho motivace ke vzdělávání
7. Vysoká úroveň standardizace procesů zpracování a zpřístupnění knihovnických fondů jako základ pro spolupráci budovaných systémů
8. Intenzivní digitalizace knihovnických fondů na celostátní i regionální úrovni
9. Schopnost kvalifikovaně zpracovávat informace
10. Schopnost vzájemné spolupráce, zkušenosti se sdílením informačních zdrojů a služeb
11. Systém koordinace a podpory poskytování VKIS základními knihovnami na úrovni kraje
12. Dostatečně široká nabídka zahraničních elektronických informačních zdrojů
13. Existence oborového vzdělávání všech stupňů
14. Existence vícezdrojového financování formou dotačních programů, strukturálních fondů EU, projektové financování včetně podpory výzkumu, vývoje a inovací
15. Fungující systém měření a porovnávání výkonu a činnosti knihoven provozovaných obcemi a kraji včetně hodnocení ekonomické efektivity služeb
16. Aktivní přístup občanských sdružení, asociací, poradních orgánů a neformálních sdružení knihoven a zaměstnanců při rozvoji VKIS
17. Aktivní spolupráce knihoven se zahraničními profesními sdruženími, participace na činnosti mezinárodních profesních sdružení

Slabé stránky

1. Nedostatečné začlenění knihoven do systému školního i mimoškolního vzdělávání
2. Nedostatečná míra spolupráce knihoven a škol v oblasti podpory čtenářské, informační a digitální gramotnosti
3. Nedostatečná míra spolupráce mezi knihovnami, školami, nakladateli, knižním trhem při aktivitách na podporu čtenářství a společenské prestiže četby
4. Nedostatečná míra spolupráce knihoven při zajištění VKIS a budování knihovnických fondů – mezi knihovnami navzájem, mezi knihovnami a jejich provozovateli, mezi knihovníky a uživateli knihoven, mezi akademiky a knihovníky, mezi knihovnami a jinými institucemi

5. Málo pohotové služby, složitý a nepohodlný přístup ke zdrojům, nedostatečná nabídka mobilních aplikací, online plateb, neschopnost knihoven reagovat pružně na potřeby uživatelů
6. Roztříštěnost nabídky služeb a informačních zdrojů, absence centrálních služeb propojujících tradiční služby i služby s digitálním obsahem
7. Omezená nabídka digitálních zdrojů a služeb určených pro širokou veřejnost, zejména v oblasti e-knih
8. Slabá podpora dlouhodobého uchování digitálních dokumentů včetně zvukových jako důležité složky kulturního dědictví
9. Chybějící systém sběru, uchování a zpřístupnění čistě digitálních dokumentů (tj. dokumentů označovaných jako tzv. born-digital⁴)
10. Chybějící legislativa a infrastruktura pro zajištění povinného exempláře síťových/online elektronických publikací
11. Omezené finanční prostředky na nákup aktuální literatury, zastaralé knihovní fondy; nízká efektivnost nákupu elektronických informačních zdrojů pro oblast výzkumu a vývoje
12. Bariéry při využívání knihoven a jejich služeb pro znevýhodněné sociální skupiny obyvatel
13. Nedostatečná míra marketingu VKIS a budování vztahů s veřejností
14. Nedostatečné prostorové zajištění činnosti knihoven, složité nájemní vztahy, zastaralé vybavení interiéru nábytkem a informačními technologiemi, omezená provozní doba malých knihoven
15. Nevyrovnané financování regionálních funkcí knihoven v jednotlivých krajích
16. Nedostatečně rychlé zpracování povinného výtisku u některých příjemců, snížení efektivity sdílené katalogizace
17. Nevyřešené autorskoprávní aspekty rozvoje služeb knihoven v digitálním prostředí
18. Chybějící systém pro uložení málo využívaných knihovních fondů, mezioborové metodické centrum konzervace novodobých dokumentů včetně kapacit pro odkyselování knihovních fondů
19. Omezené využívání příkladů dobré praxe ze zahraničí, konzervativnost, malá flexibilita, (de)motivace
20. Nedostatečné mezinárodně srovnatelné statistiky o činnosti a výkonech knihoven
21. Chybějící systém celoživotního vzdělávání pracovníků knihoven; nedostatečná kvalifikace pracovníků v některých oblastech, např. digitální gramotnost, pedagogické dovednosti, marketing, management; malý důraz na osobní rozvoj
22. Nedostatečný objem finančních prostředků na nákup knihovních fondů a dalších informačních zdrojů, zejména zahraniční literatury
23. Nedostatečná participace knihoven na vzdělávacích a výchovných programech. Na školách není dostatečně akcentována informační výchova uživatelů s cílem zvýšení jejich funkční gramotnosti a tím i schopnosti efektivně vyhledávat a využívat informační zdroje.
24. Neefektivní systém odměňování zaměstnanců minimálně motivující k celoživotnímu učení a ke zvyšování kvality VKIS, který působí odliv kvalifikovaných pracovníků z oboru či brání zájmu mladých odborníků o uplatnění v knihovnách. Knihovny nebudou mít dostatek způsobilých pracovníků k poskytování moderních služeb.

⁴ Digitální dokument, který vznikl bez analogového ekvivalentu, tj. nevznikl ani digitalizací analogové předlohy (například tištěné knihy), ani se nepočítá s tím, že by byl do analogové předlohy převeden. Příkladem je WWW stránka. Vzhledem k neexistenci analogového ekvivalentu se zvyšuje riziko jeho poškození, zkreslení nebo ztráty.

Příležitosti

1. Zapojení knihoven do systémů školního a mimoškolního vzdělávání, včetně celoživotního vzdělávání dospělých, rozvoje občanského vzdělávání a digitální gramotnosti celé populace
2. Vnímání knihoven jako vzdělávacích, kulturních, informačních a komunitních center, jako středisek kreativity
3. Vnímání knihoven jako důležité součásti infrastruktury výzkumu a vývoje
4. Širší možnost spolupráce knihoven v oblasti služeb v rámci EU, např. evropská digitální knihovna Europeana, a ve světě, např. Google
5. Digitalizace – digitální ekonomika, masová digitalizace tištěné produkce a v jejím důsledku růst požadavků na trvalé uchování a zpřístupňování digitálních dokumentů
6. Rozšíření přístupu k unikátním informacím díky digitalizaci knihovnických fondů, využití těchto informací v oblasti výzkumu a vývoje, při vzdělávání i pro volnočasové aktivity
7. Digital humanities, big data, data mining
8. Potenciál využití mobilní komunikace – chytré telefony, čtečky elektronických knih, tablety
9. Nárůst informačních zdrojů a úloha knihoven při orientaci veřejnosti v informačním prostředí
10. Potřeba bezpečných míst, otevřených prostorů
11. Růst významu vzdělání, hlad po kultuře, růst kreativity; nové informační potřeby uživatelů
12. Prodlužování lidského věku, nárůst objemu volného času, osamocení a potřeba kontaktu
13. Pokles čtenářské gramotnosti a z toho plynoucí zájem o činnost knihoven při podpoře čtenářské gramotnosti
14. Rozvoj občanské společnosti, využití dobrovolníků a občanů vykonávajících veřejně prospěšné práce
15. Prohlubující se ekonomická diferenciaci společnosti, zájem o bezplatné služby
16. Růst zájmu o centrální služby, které propojují využití tradičních a digitálních dokumentů
17. Novelizace autorského zákona, umožnění užití osiřelých děl a také děl, která jsou komerčně nedostupná, půjčování elektronických knih
18. Novelizace knihovnického zákona, legislativní ukotvení vývoje systému knihoven v ČR v důsledku technologických a společenských změn (problematika LTP, CŽV v knihovnách)
19. Využití evropských strukturálních fondů a dalších finančních mechanismů pro rozvoj knihoven
20. Rozšíření systému povinného výtisku na síťové/online digitální dokumenty
21. Spolupráce s vydavateli a distributory tradičních i digitálních dokumentů

Hrozby

1. Pokles zájmu o tradiční služby knihoven, vnímání knihovny jako instituce pro 20. století, malá očekávání ze strany veřejnosti, konkurence dalších volnočasových aktivit
2. Hyperinflace informací – pro získání informace není knihovna nutná, naprostá většina lidí se cítí zahlcena a unavena nadbytkem informací

3. Potenciální nepříznivý vývoj veřejných rozpočtů může omezit financování knihoven a z toho může plynout omezování poskytovaných služeb, a tedy i neschopnost knihoven naplňovat očekávání svých uživatelů
4. Potenciální negativní vývoj veřejných rozpočtů může omezit proces výstavby a modernizace budov knihoven jako atraktivního místa setkávání, poskytujícího diferencované prostředí pro studium i kultivování osobnosti
5. Obtížné sladění zájmů autorů a dalších nositelů práv chráněných autorským zákonem a knihoven jako zprostředkovatelů informací a kulturních hodnot nejširším vrstvám společnosti; obava z nebezpečí zneužití digitálních podkladů k tvorbě pirátských kopií
6. Konkurence komerčních poskytovatelů elektronických služeb
7. Posilování tendence ke zpoplatňování základních služeb knihoven; ztráta povědomí o knihovnách jako veřejné službě; narušení principu rovného přístupu k informačním zdrojům prostřednictvím knihoven

Struktura návrhové části

Hierarchické úrovně návrhové části jsou v Konceptci nastaveny následujícím způsobem:

- 1 úroveň – Prioritní oblast**
- 2 úroveň – Opatření
- 3 úroveň – Podopatření
- 4 *úroveň – Úkol*

Opatření, Podopatření a Úkoly jsou podrobně rozpracovány v rámci přílohy č. 1 „Implementace Konceptce rozvoje knihoven ČR na léta 2017–2020“.

Vize pro rok 2020**Společně tvoříme knihovny jako nabídku služeb a informačních zdrojů a otevřeného prostoru pro vzdělávání, kulturu a osobní rozvoj.**Společně

Knihovny nejsou izolovanými institucemi, naopak: tvoří spolupracující síť, kterou reprezentuje každý knihovník obsluhující svého čtenáře. Neopírají se však jen o spolupráci mezi sebou; hledají synergii s dalšími subjekty veřejného života: s kulturními, vzdělávacími i jinými institucemi, občanskými aktivitami i veřejnou správou. Rovněž své uživatele vnímají nejen jako zákazníky, ale také jako partnery a spolutvůrce knihovny. V neposlední řadě pak naslouchají i těm, kteří sami knihovnu nepoužívají, ale jako daňoví poplatníci její provoz hradí. Jen tak si mohou udržet svoje postavení nepostradatelné instituce, vůči které lidé cítí občanskou zodpovědnost.

Zdroje

Knihovny poskytují přístup ke kulturnímu dědictví, vzdělání i zábavě prostřednictvím široké škály dokumentů zachycujících písmo, obraz, zvuk. Patří sem nejen dokumenty tradiční, tedy uložené na fyzických nosičích, ale čím dál větší význam mají dokumenty přístupné prostřednictvím digitálních sítí. Ke všem těmto zdrojům poskytují kvalifikovaný přístup, jsou tedy připraveny komukoliv pomoci s vyhledáním vhodného informačního pramene.

Prostor

Knihovny jsou sdíleným veřejným prostorem pro všechny bez rozdílu a bez ohledu na jazyk, náboženství nebo handicap. Prostorem, který musí být otevřený a zároveň bezpečný, odpovídá potřebám a požadavkům uživatelů a zároveň je ekonomicky efektivní. Knihovny jsou snadno dostupné nejen ve fyzickém prostoru (město, ves, kampus), ale i v prostoru virtuálním (responzivní web, sociální sítě, aplikace...).

Rozvoj

Knihovny ztělesňují minulost, uchovávají hodnoty, čerpají z tradic; přitom nabízejí zážitky z objevování nového, inspiraci a podporu pro tvorbu, práci, studium. Jsou každému svému uživateli spojencem v cestě osobního rozvoje. Nerozhodují za něj, ale nabízejí příležitosti, souvislosti, nové pohledy. Hájí svobodu projevu, podporují každého, aby si vytvořil vlastní poučený názor. Přispívají k soudržnosti a rozvoji komunit. Uchovávají paměť minulosti pro dnešek, stejně jako paměť dneška pro budoucnost.

Prioritní oblasti k zajištění budoucího rozvoje knihoven

1. Knihovny ve virtuálním prostředí
2. Knihovny jako otevřená vzdělávací, kulturní, komunitní a kreativní centra
3. Budování knihovnických fondů a informačních zdrojů
4. Trvalé uchování tradičních knihovnických dokumentů
5. Výstavba knihoven, podpora infrastruktury ICT v knihovnách
6. Systém hodnocení a marketing veřejných knihovnických a informačních služeb
7. Vzdělávání pracovníků knihoven
8. Knihovny jako vědecko-výzkumné instituce

1. Knihovny ve virtuálním prostředí

Výchozí situace

Digitalizace knihovnických fondů vytváří podmínky pro ochranu a široké zpřístupnění kulturního dědictví pro potřeby vědy, vzdělávání, kreativity i osobního rozvoje obyvatel České republiky včetně zajištění jejich dostupnosti v evropském a celosvětovém kontextu. Knihovny dlouhodobě investují do digitalizace knihovnických fondů. V uplynulém období byly v knihovnách vybudovány základní kapacity a nástroje pro digitalizaci – digitalizační linky, softwarové nástroje na digitalizaci a její koordinaci včetně standardů (např. Registr digitalizace, Souborný katalog ČR a Česká národní bibliografie). Tyto nástroje přispívají ke vzájemné koordinaci a podstatně snižují riziko duplicitní digitalizace. Ve spolupráci s firmou Google se také podařilo realizovat významný projekt typu PPP zaměřený na digitalizaci historických knihovnických fondů.

Rozvoj internetu a ICT je provázen stále rostoucím počtem elektronických publikací, které nemají ekvivalent v tradiční fyzické podobě, jsou digitální svým původem (tzv. born-digital). Jedná se o dokumenty publikované na webu, e-knihy apod. Tyto dokumenty tvoří významnou složku kulturního dědictví. Úkol knihoven v této oblasti je obdobný jako v případě tištěných dokumentů, tj. shromažďovat, zpracovávat, dlouhodobě uchovávat a následně je zpřístupňovat veřejnosti. Pro oblast dlouhodobé ochrany digitálních dat dosud nejsou vytvořeny komplexní legislativní, technické, programové a personální kapacity. Bez naplnění této relativně nové funkce knihoven hrozí riziko ztráty značné části tohoto segmentu kulturního dědictví. Proto byl zpracován návrh novely knihovnického zákona (č. 257/2001 Sb.) a zákona o neperiodických publikacích (č. 37/1995 Sb.).

V rámci implementace Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2011–2015 byla zpracována a Ústřední knihovnickou radou přijata Národní koncepce dlouhodobé ochrany digitálních dat v knihovnách.

Ze strany veřejnosti roste zájem o služby v digitálním prostředí, vznikají nové digitální knihovny a nepřehledné množství specializovaných systémů, což je příčinou jejich omezeného využívání. Hlavními limity pro efektivnější využití digitálních dokumentů jsou celková roztržitost služeb a omezení vyplývající z autorských práv. V současné době je v legislativním procesu návrh novely autorského zákona (č. 121/2000 Sb.); tato novela umožní uzavírání rozšířených kolektivních licenčních smluv na služby knihoven v digitálním prostředí.

V roce 2015 byl zahájen testovací provoz Centrálního portálu knihoven jako jednotného přístupového bodu, který usnadní přístup ke službám a informačním zdrojům knihoven poskytujících veřejné knihovnické a informační služby v rámci celé České republiky.

Opatření

- 1.1 Rozvíjet služby knihoven v digitálním prostředí, zpřístupňovat informační zdroje včetně tradičních dokumentů
- 1.2 Podporovat digitalizaci knihovních fondů
- 1.3 Shromažďovat národní kulturní dědictví vzniklé v elektronické podobě
- 1.4 Zabezpečit důvěryhodné, dlouhodobé uchování digitálních dokumentů včetně legislativního ukotvení v zákoně č. 257/2001 Sb. (knihovní zákon)

Realizaci výše uvedených opatření bude směřováno k následujícím cílům:

- Vybudovat silné centrální služby, zejména Centrální portál knihoven
- Po nabytí účinnosti novely autorského zákona uzavřít hromadné licenční smlouvy na užití děl nedostupných na trhu a následně vybudovat systém zpřístupnění digitálních dokumentů prostřednictvím knihoven dostupný každému bez rozdílu
- Pokračovat v digitalizaci knihovních fondů včetně rozšíření digitalizace na další typy dokumentů a digitalizaci speciálních sbírek
- Vybudovat Metodické centrum digitalizace knihovních fondů, které umožní posílit koordinaci a standardizaci digitalizačních procesů v knihovnách
- Vytvořit legislativní, technické a personální předpoklady pro shromažďování, zpracování a dlouhodobé uchování born-digital dokumentů
- Vytvořit systém dlouhodobého uchování digitálního kulturního dědictví v knihovnách

Indikátory úspěšné realizace

• Provoz a rozvoj Centrálního portálu knihoven, počet zapojených knihoven
• Zavedení nových služeb a nástrojů pro zpřístupnění elektronických dokumentů v digitálním prostředí
• Míra využívání digitálních služeb
• Vznik Metodického centra pro digitální dokumenty v knihovnách zaměřeného na digitalizaci, přijímání born-digital dokumentů, zpřístupnění a dlouhodobou archivaci
• Zpracování a realizace strategie digitalizace knihovních fondů
• Rozvoj nástrojů pro koordinaci digitalizace
• Rozvoj nástrojů pro ochranu a dlouhodobé uchování digitálních dokumentů
• Vybudování a provoz systému e-depozit pro shromažďování a zpracování born-digital publikací, zejména síťových/online
• Zajištění provozu LTP systému v Národní knihovně ČR včetně archivace digitálních dokumentů knihoven v České republice
• Legislativní zajištění elektronického povinného výtisku
• Zpracované a aktualizované standardy pro oblast digitalizace, uchování a zpřístupnění knihovních fondů

2. Knihovny jako otevřená vzdělávací, kulturní, komunitní a kreativní centra

Výchozí situace

Proměna knihoven z pouhých půjčoven knih na živá vzdělávací, kulturní, komunitní a kreativní centra je dlouhodobým celosvětovým trendem. Tento trend sledují i české knihovny, ale proces proměny je velmi pomalý a naráží na celou řadu limitů. Knihovny mají značný potenciál rozvoje v oblasti neformálního a občanského vzdělávání a současně roste jejich význam při podpoře čtenářské, informační a digitální gramotnosti jak u dětí a mládeže, tak i u dospělé populace. Značný potenciál má dále rozvoj aktivit orientovaných na specifické skupiny uživatelů, zejména příslušníků menšin a lidí ohrožených sociálním vyloučením. Knihovny jsou tradičním a přirozeným centrem sociální inkluze.

Pro fungování knihoven v menších obcích má zásadní význam systém podpory regionálních funkcí knihoven, jehož prostřednictvím jim krajské a další knihovny poskytují podpůrné služby. Cílem je zejména zajištění dostupnosti VKIS ve všech místech ČR a vyrovnání rozdílů v úrovni poskytování služeb obyvatelům měst a malých obcí. Financování regionálních funkcí zajišťují kraje (v souladu s § 11 odst. 3 a 4 zákona č. 257/2001 Sb.). V posledním období docházelo k nekontinuálnímu financování v některých krajích, což je příčinou nežádoucích diferencí v úrovni poskytování VKIS mezi jednotlivými obcemi, regiony a kraji.

Opatření

2.1 Využít potenciál sítě knihoven jako přirozených komunitních center

2.2 Rozvíjet vzdělávací funkce knihoven zejména v oblasti celoživotního a občanského vzdělávání ve spolupráci se vzdělávacími institucemi a dalšími partnery na celostátní, regionální a lokální úrovni

2.3 Podporovat čtenářskou a digitální gramotnost dětí i dospělých

2.4 Podporovat kampaně na podporu čtenářství a společenské prestiže četby

2.5 Rozšiřovat nabídku knihovnických a informačních služeb pro různé cílové skupiny a jejich potřeby (příslušníci menšin, různých věkových skupin, rozdílného sociokulturního zázemí či osoby se zdravotním postižením, osoby ohrožené sociálním vyloučením)

2.6 Zajistit přístup k internetu, k prostředkům ICT a k digitálnímu obsahu všem bez rozdílu

2.7 Rozvíjet regionální funkce knihoven

2.8 Konceptně a metodicky podporovat dobrovolnictví v kultuře

Realizací výše uvedených opatření bude směřováno k následujícím cílům:

- Zvýšit počet knihoven nabízejících kvalitní vzdělávací, kulturní a komunitní aktivity, knihoven, které podporují kreativitu a vytvářejí širokou nabídku vzdělávacích i relaxačních aktivit pro různé skupiny uživatelů
- Zlepšit objem financování regionálních funkcí knihoven dle standardu⁵

Indikátory úspěšné realizace

<ul style="list-style-type: none"> • Počet knihoven pořádajících kulturní, vzdělávací a komunitní aktivity, vývoj v časové řadě
<ul style="list-style-type: none"> • Počet pořádaných vzdělávacích, kulturních a komunitních akcí a počet návštěvníků akcí, vývoj v časové řadě
<ul style="list-style-type: none"> • Srovnávání úrovně financování regionálních funkcí mezi kraji, sledování výdajů v přepočtu na obyvatele a knihovny v časové řadě

3. Budování knihovních fondů a informačních zdrojů

Výchozí situace

Dlouhodobým problémem českých knihoven je nedostatečné financování nákupu literatury a dalších informačních zdrojů. Knihovní fondy podstatné části knihoven provozovaných obcemi jsou zastaralé a neaktuální, chybí finanční prostředky na nákup zahraniční literatury (cizojazyčná beletrie, zahraniční populárně-naučná literatura, jazykové příručky), elektronických informačních zdrojů a e-knih pro nejširší veřejnost a literatury pro národnostní menšiny. Podíl těchto obyvatel se stále zvyšuje, ale knihovny jim nejsou schopny nabídnout odpovídající služby. Nepříznivou situaci prohloubila i ekonomická krize v posledních letech. V letech 2014–2015 se z prostředků ministerstva kultury podařilo realizovat pilotní a 2. ročník projektu doplňování zahraniční literatury do fondů knihoven v ČR. Vzhledem k velmi pozitivní odezvě je společensky potřebné akvizice této literatury nadále podporovat v rámci nově vytvořených center pro cizojazyčnou literaturu v jednotlivých krajích. Málo se také využívají možnosti otevřených repozitářů jako bezplatných informačních zdrojů akademických a vědeckých prací. Nedostatečná je koordinace nákupu elektronických informačních zdrojů pro oblast výzkumu a vývoje. Doposud se nepodařilo realizovat projekt Národního centra pro elektronické informační zdroje. Kooperační systém analytické bibliografie se dlouhodobě potýká s nedostatkem finančních prostředků. Důsledkem je omezené doplňování báze ANL, což ohrožuje plnohodnotné využívání této báze v Centrálním portálu knihoven.

Opatření

- 3.1 Zpracovat efektivní akviziční strategii s vymezením rolí jednotlivých typů knihoven; v oblasti knihoven provozovaných obcemi a kraji, knihoven muzeí, galerií a archivů, klást důraz na kvalitu fondu regionální literatury

⁵ Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky; dostupný na www.mkcr.cz

- 3.2 Zavést dotační program na podporu akviziční činnosti knihoven včetně doplňování starších fondů z antikvariátů, aukcí a internetových portálů
- 3.3 Podporovat doplňování zahraniční literatury na podporu jazykového vzdělávání obyvatel do fondů knihoven formou dotačního titulu pro centra zahraniční literatury vytvořená v jednotlivých knihovnách
- 3.4 Pokračovat v realizaci dotačního programu na podporu akvizice literatury v jazycích národnostních menšin, zvukových knih pro zdravotně postižené občany
- 3.5 Pokračovat v projektu Česká knihovna na podporu akvizice nekomerčních titulů původní české literatury, literární vědy a věd příbuzných pro knihovny zapsané v evidenci knihoven⁶
- 3.6 Podporovat nákup elektronických informačních zdrojů (včetně e-knih) pro výzkum, vývoj i nejširší veřejnost, a také nákup licencí umožňujících zpřístupnění výsledků digitalizace a děl nedostupných na trhu
- 3.7 Propagovat a využívat otevřená úložiště pro přístup k publikovaným recenzovaným výsledkům výzkumu a vývoje
- 3.8 Využít nástroje projektu Virtuální depozitní knihovna pro efektivní doplňování fondů depozitních knihoven o dokumenty vyřazované z jiných knihoven
- 3.9 Podporovat kooperativní tvorbu národních, regionálních a oborových bibliografií s návazností na faktografické, plnotextové a multimediální zdroje
- 3.10 Systematicky retrospektivně zpracovávat dosud nezpracované knihovní fondy včetně analytického zpracování
- 3.11 Vybudovat Národní centrum pro elektronické informační zdroje CzechELib
- 3.12 Reagovat na změny přístupu k vědeckým informacím a nabízet přístup k veřejným úložištím

Realizací výše uvedených opatření bude směřováno k následujícím cílům:

- Zvýšit objem nákupu tištěných a elektronických informačních zdrojů do fondů knihoven a sledovat efektivnost jejich využití
- Zlepšit koordinaci při nákupu elektronických informačních zdrojů pro oblast výzkumu a vývoje a širokou veřejnost
- Informovat o principech otevřeného přístupu k vědeckým recenzovaným publikacím a výzkumným datům a o změnách vydavatelských postupů (obchodní modely)
- Do nabídky elektronických zdrojů zahrnout i odkazy na otevřené časopisy a knihy a centralizované otevřené repozitáře oborové a institucionální jak na národní, tak na mezinárodní úrovni
- Změny v přístupu k vědeckým informacím zohlednit při zajišťování licencí na přístup k elektronickým informačním zdrojům

⁶ § 5 z.č. 257/2001 Sb. (knihovní zákon)

- Zabezpečit a institucionálně ukotvit procesy systému české centrální analytické bibliografie na všech úrovních jakožto jeden z klíčových rešeršních nástrojů vznikajících přímo v prostředí knihoven a sloužících také k propagaci publikačních výstupů české vědy a výzkumu i v českém jazyce

Indikátory úspěšné realizace

• Počet a kvalita nově získaných knihovních jednotek, vývoj v časové řadě
• Počet získaných elektronických informačních zdrojů a jejich využívanost, vývoj v časové řadě
• Vznik Národního centra pro elektronické informační zdroje CzechELib
• Vznik odborného pracoviště pro analytickou bibliografii v Národní knihovně ČR (dále „NK“)
• Nárůst počtu českých časopisů podchycených centrální analytickou bibliografií (s excerpcí min. 75 % obsahu) a dostupných v centralizovaném systému

4. Trvalé uchování tradičních knihovních dokumentů

Výchozí situace

Dlouhodobým úkolem systému knihoven je zajistit trvalé uchování tradičních knihovních dokumentů (knihy, periodika, zvukové záznamy apod.).

V rámci implementace předchozí Koncepce rozvoje knihoven byla zpracována Koncepce trvalého uchování knihovních fondů tradičních dokumentů v knihovnách ČR a byla zahájena její realizace. V návaznosti na plnění cílů koncepce byly vytvořeny metodické pomůcky pro budování a správu novodobých fondů, průzkumy fondů, výběr dokumentů pro konzervátorské a restaurátorské zákroky atd. Většina těchto metodik je certifikována MK ČR. Jsou volně dostupné širokému spektru zájemců o jejich využití. V uplynulém období byly zahájeny v Národní knihovně ČR, Moravské zemské knihovně v Brně a Vědecké knihovně v Olomouci systematické průzkumy knihovních fondů. Podařilo se také rozšířit oblasti podpory programu VISK 7, a to o oblast péče o novodobé fondy.

V návaznosti na uskutečněné aktivity je třeba aktualizovat výše zmíněnou Koncepti trvalého uchování knihovních fondů tradičních dokumentů v knihovnách ČR a pokračovat v plnění dalších cílů v ní stanovených. Tyto cíle jsou spojené zejména s přípravou strategie zavedení systému nakládání s málo využívanou literaturou v ČR včetně zpracování potřebných funkčních a ekonomických analýz, pokračování v odkyselování knihovních fondů včetně přípravy podkladů pro možné vybudování centrálního odkyselovacího pracoviště pro fondy českých paměťových institucí a vybudování metodického centra pro konzervaci a restaurování novodobých fondů. Zároveň je v dotčené oblasti třeba dále aktivně prohlubovat spolupráci mezi českými knihovnami, zejména průběžným šířením nových poznatků a příkladů dobré praxe.

Nově řešenou problematiku představuje trvalá ochrana zvukového dědictví uloženého v českých paměťových institucích včetně zabezpečení optimálního způsobu zpracování, digitalizace a provozu Virtuální národní fonotéky v gesci Moravské zemské knihovny.

Opatření

- 4.1 Aktualizovat Koncepti trvalého uchování knihovních fondů tradičních dokumentů v knihovnách ČR a pokračovat v její realizaci
- 4.2 Navrhnout systém centrálního deponitního ukládání málo využívané literatury z knihovních fondů v ČR
- 4.3 Budovat mezioborové metodické centrum konzervace novodobých dokumentů včetně centrálního pracoviště pro odkyselení knihovních fondů
- 4.4 Uchovat národní zvukové dědictví

Realizaci výše uvedených opatření bude směřováno k následujícím cílům:

- Vybudovat a koordinovat systém trvalého uchování tradičních knihovních dokumentů
- Pečovat o písemné kulturní dědictví uchovávané ve fondech knihoven; participovat na plnění Doporučení UNESCO týkajícího se zachování a zpřístupnění dokumentárního dědictví včetně toho, které je v digitální podobě

Indikátory úspěšné realizace

• Vybudování metodického centra konzervace novodobých dokumentů
• Zajištění potřebných kapacit pro odkyselování knihovních fondů
• Zajištění ochrany a dlouhodobého uchování zvukových záznamů
• Zpracování strategie nakládání s málo využívanou literaturou v knihovnách ČR

5. Výstavba knihoven, podpora infrastruktury ICT v knihovnách

Výchozí situace

Rozhodující podmínkou pro proměnu služeb knihoven, pro rozšíření jejich rozsahu a kvality je odpovídající prostorové a technické vybavení. V posledních desetiletích se podařilo vystavět a rekonstruovat řadu knihoven, zejména krajských a vysokoškolských. Na druhé straně lze doložit, že prostorová zanedbanost knihoven je stále mimořádně vysoká, až 90 % knihoven působících v obcích nad 5 000 obyvatel nedosahuje doporučenou hodnotu plochy pro uživatele v rozsahu 60 m² na 1 000 obyvatel⁷. Nedostatečné prostory omezují ve více než třetině knihoven aktivity pro děti a možnost pořádání kulturních a vzdělávacích akcí. Většina knihoven má k dispozici základní informační technologie, často díky programu Ministerstva kultury Veřejné informační služby knihoven, ale není připravena na rozšíření nabídky služeb uživatelům v digitálním prostředí a na podporu digitální gramotnosti obyvatel. 39 % počítačů

⁷ Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky; dostupný na www.mkcr.cz

v knihovnách je starších než 7let, zejména v knihovnách malých obcí chybí vybavení novými zařízeními, např. čtečky e-knih, tablety, herní konzole apod.

Opatření:

- 5.1 Zpracovat analýzu prostorového zajištění knihoven provozovaných obcemi
- 5.2 Vybudovat metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukce knihoven v Moravské zemské knihovně v Brně
- 5.3 Podporovat investiční projekty knihoven v regionech
- 5.4 Nadále podporovat vybavování knihoven ICT v oblasti služeb uživatelům (program VISK)
- 5.5 Využít možnosti financování rozvoje knihoven z programu IROP, strategických cílů: 2.1 Aktivita komunitního centra, 2.4 Aktivita neformální vzdělávání a 3.1 Zefektivnění prezentace, posílení ochrany a rozvoje kulturního dědictví (určeno pouze pro krajské knihovny)
- 5.6 Vyhodnotit efektivitu revitalizace Klementina a depozitářů a ověřit otázku výstavby nové budovy Národní knihovny ČR
- 5.7 Rekonstruovat a dostavět depozitář Moravské zemské knihovny v Brně
- 5.8 Podporovat výstavbu nové budovy Vědecké knihovny v Olomouci, Krajské knihovny Vysočiny, Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě

Realizaci výše uvedených opatření bude směřováno k následujícímu cíli:

- Zlepšit prostorové a technické vybavení knihoven, budovat knihovny jako příjemná místa pro studium, volný čas, setkávání a pro rozvoj kreativity

Indikátory úspěšné realizace

• Zvýšení rozsahu plochy knihovny určené pro uživatele ⁸
• Zajištění dostupnosti vysokorychlostního připojení k internetu prostřednictvím knihoven
• Vybavení knihoven nejnovějšími informačními technologiemi pro poskytování služeb, zvyšující se počty počítačů připojených k internetu apod.
• Zajištění odpovídající prostorové kapacity pro ukládání fondů

6. Systém hodnocení a marketing veřejných knihovnických a informačních služeb

⁸ dtto

Výchozí situace

Svět knihoven a médií se v posledním období rychle proměňuje. Knihovny musí při koncipování svých služeb sledovat trendy v oblasti informačních a komunikačních technologií a vzdělávání, aby mohly pohotově reagovat na potřeby veřejnosti. Vývoj nových služeb v digitálním prostředí vyžaduje využití aktivních forem marketingu se zaměřením nejen na koncové uživatele, ale také na provozovatele knihoven, kteří knihovny financují.

Digitální technologie také otevírají nové komunikační kanály, kterými je možné propagovat nejen služby digitální, ale i služby tradiční. Knihovny však s těmito novými nástroji většinou neumějí pracovat, netuší, jaká je jejich nabídka, ekonomické zákonitosti, vhodné cílové skupiny a postupy. Silným nástrojem pro komunikaci služeb knihoven se může stát Centrální portál knihoven a sdílení dobré praxe v oblasti public relations.

Vlastní nabídka služeb v digitálním prostředí pak je velmi nevyrovnaná, zejména v případě knihoven provozovaných obcemi často v podstatě nulová. Ale i tam, kde zajímavá nabídka existuje, je obtížné ji přitažlivě prezentovat veřejnosti. Situaci v tomto směru zhoršuje skutečnost, že ve veřejnosti stále přetrvává tradiční obraz knihovny, který jí práci s digitálními dokumenty nepřisuzuje.

Knihovny jsou financovány z veřejných rozpočtů, proto je nezbytné dlouhodobě sledovat jejich společenské a ekonomické přínosy, hodnotit jejich výkony a efektivitu jednotlivých služeb. Práce na poli měření ekonomické efektivity knihoven byly zahájeny a významně postoupily v rámci plnění předchozí koncepce. Knihovny jsou v tomto směru lépe připravené a vybavené než většina ostatních paměťových institucí. Je ale nezbytné, aby aplikace navržených postupů dále pokračovaly. Vytvořená metodika umožňuje knihovnám provozovaných obcí a krajem mapovat svou celkovou efektivnost, nikoliv však jednotlivé služby.

Měření ekonomické efektivnosti se musí opírat o kvalitní, hodnověrná, dobře strukturovaná a jednotně interpretovaná statistická data. Ta v podstatě existují jen pro tradiční knihovní služby. Statistická data jsou také důležitým východiskem pro benchmarking knihoven, což je další významná aktivita, díky které je možné služby knihoven dále zlepšovat.

Opatření

- 6.1 Novelizovat Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky
- 6.2 Podporovat tvorby metodik měření ekonomické efektivnosti služeb knihoven a jejich uplatňování v praxi
- 6.3 Pokračovat v benchmarkingu knihoven
- 6.4 Optimalizovat a sjednotit statistické vykazování činnosti všech typů knihoven poskytujících veřejné knihovnické a informační služby, aktualizovat související metodiky, zvýšit kvalifikaci odpovědných pracovníků knihoven v této oblasti
- 6.5 Zvýraznit orientaci knihoven na koncové uživatele (stávající i potenciální), soustavně zjišťovat jejich potřeby a následně upravovat pojetí služeb
- 6.6 Využívat metod marketingu a aktivního public relations k prezentaci poskytovaných a připravovaných VKIS

- 6.7 Zajistit pro systém knihoven marketing, public relations, propagaci na celostátní úrovni. Poskytovat v této oblasti služby knihovnám bez profesionálního zázemí
- 6.8 Propagovat úlohu knihoven ve společnosti a prosazovat jejich rozvoj u veřejné správy a u veřejnosti
- 6.9 Sledovat potřeby uživatelů i obecné populace, provádět průzkumy na místní i celostátní úrovni. Využívat statistická data z knihovních systémů, CPK a dalších zdrojů při analýze efektivity akvizice, cirkulace dokumentů a navrhování služeb

Realizaci výše uvedených opatření bude směřováno k následujícímu cíli:

- Uplatňovat a rozvíjet nástroje a metody marketingu knihovnických a informačních služeb a metody hodnocení výkonu i efektivnosti knihoven

Indikátory úspěšné realizace

• Zpracování nových standardů služeb
• Existence nástrojů pro hodnocení činnosti a efektivnosti knihoven a vzdělávací aktivity v této oblasti, jejich využívání
• Návrh společného jádra statistických výkazů knihoven různých typů
• Průzkumy uživatelských potřeb, četby a čtenářství, pravidelné opakování a porovnání výsledků v časové řadě
• Vzdělávací aktivity zaměřené na téma marketingu a public relations, počet akcí a účastníků
• Vznik nových a míra využívání stávajících nástrojů na podporu marketingu a public relations
• Marketing Centrálního portálu knihoven, rostoucí počet zapojených knihoven

7. Vzdělávání pracovníků knihoven

Výchozí situace

Stanovené cíle a změny lze uskutečnit pouze s kvalifikovanými profesionály. Předchozí průzkumy vzdělanostní, věkové a mzdové struktury pracovníků knihoven prokazují několik trendů. Patří mezi ně vysoké procento pracovníků bez oborového knihovnického vzdělání (až 50 %), vysoká feminizace oboru (88 %) a stárnutí personálu knihoven. Nadále je nutné konstatovat nedobrou platovou situaci v knihovnách (průměrná mzda cca o 25 % nižší než celostátní průměr). Roste počet ředitelů a vedoucích knihoven bez oborového vzdělání. Požadavky kladené na knihovny narůstají a zahrnují široké spektrum specializací. Jedná se např. o oblast digitalizace informačních zdrojů a poskytování elektronických služeb současné společnosti, komunitní role, vzdělávací role. Především v menších knihovnách je dramatický nedostatek pracovníků, kteří by byli schopni vytvářet a poskytovat služby spojené s digitálním obsahem. Odborná knihovnická veřejnost spolupracuje s oborovými vysokými školami a sleduje jejich úroveň. Oblast středoškolského oborového vzdělání není dostatečně

propojena s odbornou veřejností. Pro zřizovatele a řídicí pracovníky neexistuje metodický podklad pro specifické prvky personální práce v knihovnictví. Standard VKIS⁹ obsahuje pouze standard počtu hodin školení na zaměstnance.

Pracovníci knihoven musí být kvalifikovanými specialisty, kteří jsou schopni podporovat své uživatele. Všechny uvedené faktory kladou značný důraz na organizaci i náplň nejen formálního, ale i celoživotního vzdělávání pracovníků. Knihovní zákon neobsahuje definici povolání knihovník.

Opatření

- 7.1. Analyzovat současný systém odměňování, provádět průzkumy věkové, vzdělanostní a mzdové struktury zaměstnanců knihoven; sledovat motivační a nefinanční odměny a benefity uplatňované v knihovnách; v souladu se státní kulturní politikou zavést opatření vedoucí k nastavení systému adekvátního odměňování knihovníků a odborných pracovníků knihoven
- 7.2. Aktualizovat katalog prací v kulturním sektoru, zejména pro povolání Knihovník, a propojit ho s Národní soustavou povolání a Národní soustavou kvalifikací
- 7.3. Dokončit, přijmout a naplňovat Koncepti celoživotního vzdělávání knihovníků a dalších odborných pracovníků v knihovnách; zajistit koordinaci systému celoživotního vzdělávání v knihovnách
- 7.4. Připravit metodiku pro systém inovačního vzdělávání pracovníků knihoven, např. na principu systému sbírání kreditů za absolvování kurzů
- 7.5. Zpracovat příručku pro personální práci v knihovnách určenou managementu a zřizovatelům knihoven
- 7.6. Zpracovat obsahové náplně a metodiky kurzů pro knihovníky ve struktuře knihovnických specializací podle Národní soustavy kvalifikací; zpracovat e-learningové kurzy
- 7.7. Prohloubit spolupráci s odbornými středními, vyššími odbornými a vysokými školami se studijními programy pro povolání knihovník; spolupracovat na přípravě a realizaci studijních programů a předmětů vycházejících z potřeb praxe, zkvalitnit úroveň stáží studentů

Realizací výše uvedených opatření bude směřováno k následujícímu cíli:

- Zlepšit vzdělanostní a platovou strukturu pracovníků knihoven

Indikátory úspěšné realizace

• Zvýšený podíl pracovníků knihoven s formálním oborovým vzděláním

⁹ Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky; dostupný na www.mkcr.cz

<ul style="list-style-type: none"> • Zvýšený podíl pracovníků s neformálním certifikovaným oborovým vzděláním v knihovnách
<ul style="list-style-type: none"> • Aktualizace katalogu prací s vazbou na Národní soustavu povolání a národní soustavu kvalifikací
<ul style="list-style-type: none"> • Funkční systém celoživotního vzdělávání pracovníků knihoven
<ul style="list-style-type: none"> • Počet akreditovaných kurzů a jejich absolventů

8. Knihovny jako vědecko-výzkumné instituce

Výchozí situace

Vědecký výzkum, vývoj a inovace jsou s funkcemi knihoven bezprostředně spjaty, ovlivňují obsah jejich činností a jejich organizační struktury, umožňují i knihovnám ve výzkumu a vývoji přímo nezapojeným užívat jejich výsledků v praxi. Vztah VaV ke knihovnám má jednak infrastrukturní formu pro výzkumné organizace, jednak jsou některé z knihoven samy výzkumnými organizacemi nebo jsou organizační součástí výzkumných organizací a výzkum aktivně pěstují; důležité je nepřehlížet skutečnost, že i knihovny bez oficiálního výzkumného statusu přispívají k výsledkům VaV v rámci svých dílčích nebo partnerským vztahem s výzkumnou institucí projektově zaměřených VaV aktivit. Od první poloviny 20. století se profesní kvalita českých a moravskoslezských knihoven zvyšuje a udržuje díky specializovaným oborům akreditovaným na školách středního a vysokoškolského stupně – zde je součástí vědecký výzkum. Zvláště ve velkých knihovnách je pěstován základní i aplikovaný výzkum. Výzkumné zaměření dnes tvoří spektrum témat od tradičních humanitních a sociálně vědních výzkumných agend (vývoj knižní a mediální kultury zahrnující dějiny i současnost nejen knižních forem mediální komunikace, sociálně profesní aspekty knihovnické a informační praxe, muzikologie, slavistika a další), k technologickým předmětům výzkumu (vývoj aplikací komunikačních technologií pro lepší zpřístupnění sbírek, vývoj nástrojů pro rozvoj elektronických knihovnických systémů, vývoj technologií a metodik pro ochranu tradičních i moderních nosičů mediálních obsahů – pergamen, papír, různé nosiče záznamu obrazu a zvuku). Knihovny čerpají podporu z vlastních provozních a různých dotačních zdrojů a pravidelně se o ni ucházejí: institucionální VaV podpora, NAKI, GA ČR, evropské strukturální fondy apod.

Opatření

- 8.1 Zajistit a podporovat spolupráci mezi knihovnami, vysokými školami a akademickými institucemi za účelem synergie vědecko-výzkumné práce a jejího provázání s praxí.
- 8.2 Sestavit vstupní analýzu aktuálního stavu výzkumu a vývoje v sektoru knihoven za účelem zmapování informací o VaV knihoven v národním informačním systému VaVaI, stávajícího institucionálního financování VaV, jejich partnerství s dalšími výzkumnými organizacemi, příp. dalších potřeb (jednotlivých) knihoven realizujících komplexní výzkumné aktivity. Na základě této analýzy připravit návrh dalšího postupu.

- 8.3 Projednat s poskytovateli výzkumných programů možnost zajištění kontinuální podpory výzkumných aktivit formou navazujících a dalších výzkumných programů se zaměřením na potřeby rozvoje knihoven, ať formou základního výzkumu knižní kultury či aplikovaného výzkumu a vývoje.
- 8.4 Propagovat výzkumné projekty na významných mezioborových odborných konferencích a posílit mediální dopad těchto projektů na širší vrstvy společnosti.
- 8.5 Podporovat vydávání odborných periodik pro obor knihovnictví a informační věda a propagovat výsledky výzkumu v této oblasti doma i v zahraničí.

Realizaci výše uvedených opatření bude směřováno k následujícím cílům:

- Zlepšit vzdělanostní a platovou strukturu pracovníků knihoven
- Pokračovat v rozvoji vybraných knihoven jakožto výzkumných organizací
- Dále prohlubovat spolupráci mezi knihovnami, univerzitami, vysokými školami a akademickými pracovišti s cílem zkvalitňování výstupů výzkumu a vývoje v národním i mezinárodním měřítku
- Podporovat součinnost Národní knihovny ČR s RVVI při hodnocení výsledků výzkumu a souvisejících podpůrných činnostech
- Zajistit informovanost o řešených projektech, aktivně je propagovat a usilovat o maximální využití jejich výstupů
- Monitorovat poptávku po nových výzkumných a vývojových prioritách. Zapojit jiné formy financování VaV – nadace, PPP projekty atd.
- Zajistit podporu výzkumných projektů z různých finančních mechanismů včetně zabezpečení implementace a stabilního provozu relevantních výsledků

Indikátory úspěšné realizace

<ul style="list-style-type: none"> • Dlouhodobá a souvislá spolupráce na řešení výzkumných projektů nejen mezi knihovnami, ale i dalšími institucemi zabezpečujícími výzkum a vývoj.
<ul style="list-style-type: none"> • Aktivní propagace výzkumných aktivit na existujících národních a mezinárodních odborných konferencích.

STAV, KTERÉHO BUDE DOSAŽENO NAPLNĚNÍM CÍLŮ KONCEPCE

Naplněním cílů Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2017–2020 selepší obsah a kvalita knihovnických a informačních služeb pro odbornou i širokou veřejnost.

1. Zapojením všech krajských knihoven, velkých specializovaných knihoven, většiny profesionálních základních knihoven provozovaných obcemi a dalších knihoven, (vysokoškolských, muzejních ad.) do Centrálního portálu knihoven se významně zpřehlední informace o dostupných zdrojích a službách v knihovnách v ČR a zvýší komfort uživatelů při jejich vyhledávání z jednoho místa.
2. V návaznosti na účinnost novely autorského zákona (č. 121/2000 Sb.) dojde k výraznému rozšíření nabídky služeb knihoven v digitálním prostředí o zpřístupnění děl nedostupných na trhu.
3. Postupně se díky zapojení do plnění národních strategických materiálů (Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015–2020, Koncepce podpory mládeže na období 2014–2020, Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013–2017 ad.) bude zvyšovat počet knihoven s rozšířenou nabídkou služeb na podporu celoživotního učení, čtenářské, informační a digitální gramotnosti dětí i dospělých a služeb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením.
4. Stabilním financováním regionálních funkcí knihoven bude dosaženo vyrovnanějších výsledků knihoven v rámci ČR při naplňování standardu regionálních funkcí¹⁰, a tím i lepší dostupnosti veřejných knihovnických a informačních služeb i pro občany žijící v malých obcích.
5. Zvýšením objemu a kvality doplňování knihovnických fondů se zvláštním důrazem na dostupnost informačních zdrojů v digitální podobě budou mít občané k dispozici širší nabídku zdrojů pro vzdělávání i volný čas.
6. Vznik mezioborového metodického centra konzervace novodobých dokumentů včetně centrálního pracoviště pro odkyselení knihovnických fondů povede k odbornější péči o novodobé fondy v systému knihoven, a tím i jejich efektivnějšímu využívání.
7. Vznik metodického centra na podporu výstavby a rekonstrukce knihoven bude mít pozitivní vliv na přípravu a realizaci staveb knihoven se zřetelem na specifika prostor pro poskytování VKIS.
8. Díky dotačním programům MK budou knihovny vybaveny moderními informačními technologiemi přitažlivými pro mladou generaci uživatelů.
9. Zlepšení prezentace knihoven a jejich služeb v médiích bude mít pozitivní dopad na vnímání knihovny veřejností jako bezpečného prostoru pro trávení volného času i další vzdělávání.
10. Koordinace a zlepšení informovanosti o výzkumných projektech knihoven v rámci odborné komunity přispěje k širší aplikaci jejich výstupů v praxi, a tím k rozvoji a inovaci knihovnických a informačních služeb celého systému knihoven.

¹⁰ Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky; dostupný na www.mkcr.cz

Vyhodnocování plnění Koncepce

Koordinací implementace Koncepce bude pověřena Národní knihovna České republiky. K plnění jednotlivých priorit budou vytvořeny samostatné pracovní skupiny ve spolupráci s poradním orgánem ministra kultury pro oblast knihoven, Ústřední knihovnickou radou. Ministerstvo kultury bude implementaci průběžně sledovat a interně vyhodnocovat v jednoletých intervalech. Vládě bude předložena první souhrnná hodnotící zpráva do 31. března 2019 a závěrečná zpráva do 31. března 2021 s tím, že toto závěrečné vyhodnocení bude podkladem pro přípravu koncepčního dokumentu pro oblast knihoven na další časové období.

Použité zkratky	
AKVŠ	Asociace knihoven vysokých škol ČR
ANL	Bibliografická databáze článků v českých novinách, časopisech a sbornících
API	Application programming interface, tj. rozhraní pro programování aplikací
AV ČR	Akademie věd České republiky
CESNET	Czech Education and Scientific NETwork
CPK	Centrální portál knihoven
CzechELib	Národní centrum pro elektronické informační zdroje
CŽV	Celoživotní vzdělávání
Europeana	Evropská digitální knihovna
GA ČR	Grantová agentura ČR, organizační složka státu poskytující z veřejných prostředků účelovou podporu na projekty základního výzkumu
ICT	Informační a komunikační technologie
IP VaV	Institucionální podpora vědy a výzkumu (institucionální podpora Dlouhodobého koncepčního rozvoje vědecké organizace)
IROP	Integrovaný regionální operační program
KISK	Kabinet informačních studií a knihovnictví FF MU
KNM	Knihovna Národního muzea
Kramerius	Národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru, podprogram VISK 7; digitální knihovna stejného jména
LTP	Long term preservation, dlouhodobé ukládání dokumentů
MK ČR	Ministerstvo kultury České republiky
NAKI	Program Ministerstva kultury na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity
NDK	Národní digitální knihovna
NIPOS	Národní informační a poradenské středisko pro kulturu
NK	Národní knihovna České republiky
PNP	Památník národního písemnictví
Pověřená knihovna	Základní knihovna zapsaná v evidenci knihoven MK, která na základě smlouvy s krajskou knihovnou plní regionální funkce na určitém území
PPP	public private partnership, partnerství veřejného a soukromého sektoru při financování projektů
RVVI	Rada pro výzkum, vývoj a inovace, poradní orgán vlády ČR
RVP	rámcový vzdělávací program
Registr digitalizace	evidence digitalizovaných dokumentů a sledování procesu zpracování
SČKN	Svaz českých knihkupců a nakladatelů
SDRUK	Sdružení knihoven ČR

SKIP	Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR
ÚČL AV ČR	Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i.
ÚISK	Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK
ÚKR	Ústřední knihovnická rada, poradní orgán ministra kultury
VaV	Výzkum a vývoj
VISK	Veřejné informační služby knihoven, program MK ČR
VKIS	veřejné knihovnické a informační služby, viz § 4 zákona č. 257/2001 Sb., v platném znění